

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Гарбуза Тетяна Віталіївна

УДК 378.018.43:37.011.3-051:81'243](410)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
УНІВЕРСИТЕТІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Редько Валерій Григорович,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу навчання іноземних мов.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Пуховська Людмила Прокопівна,
Інститут професійно-технічної освіти
НАПН України,
головний науковий співробітник лабораторії
професійного навчання на виробництві;

кандидат педагогічних наук, доцент
Малярчук Олена Валентинівна,
Навчально-науковий інститут іноземної
філології Житомирського державного
університету імені Івана Франка,
доцент кафедри англійської мови.

Захист відбудеться «19» травня 2015 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 в Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий “18” квітня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність досліджуваної проблеми. Процес інтеграції європейського освітнього простору стимулює професійний інтерес особистості до вивчення іноземних мов як засобу спілкування, розширення міжнародних зв'язків, утвердження нових стандартів взаємин між європейськими країнами, де відбувається активне реформування й удосконалення спеціальної професійної підготовки вчителів іноземної мови в різноманітних умовах її функціонування. Розвиток технологічних засобів телекомунікацій і зв'язку, масове поширення та використання мультимедійних комп'ютерних програм створює об'єктивні передумови для вдосконалення технологій освіти, серед яких дистанційне навчання набуває особливо широкого розвитку в багатьох країнах світу (Великій Британії, Іспанії, Німеччині, Норвегії, США, Канаді, Японії та ін.).

Необхідність запровадження такого навчання в системі вищої освіти України зумовлена також потребою відповідності міжнародним стандартам, що вимагає пошуків інноваційних підходів до організації, змісту і форм професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Організація дистанційного навчання як проблема педагогічної теорії і практики знайшла своє відображення в Указі Президента України „Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” (2013), законах України „Про вищу освіту” (2014), „Про Національну програму інформатизації” (2001), „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” (2007), а також в „Положенні про дистанційне навчання” (2013), „Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні” (2000).

Результати аналізу першоджерел свідчать, що в Україні поки ще не існує жодного вищого навчального закладу, який би пропонував різнобічну професійну підготовку вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання. Водночас, Велика Британія є провідною серед інших економічно розвинених країн Європи завдяки 20-річному впровадженню дистанційної педагогічної освіти, високому рівню інформаційно-комп'ютерного забезпечення, історичним традиціям діяльності вищих навчальних закладів. Тому вивчення і творче використання прогресивних ідей досвіду Великої Британії сприятиме теоретико-прикладному обґрунтуванню шляхів успішного становлення дистанційної педагогічної освіти в Україні.

Дослідженню проблеми науково-педагогічних засад дистанційного навчання присвятили значну увагу такі вчені, як М. Бесєдіна, Є. Блінов, К. Власенко, В. Гура, Н. Дацун, М. Ус. та ін. Питання здобуття професійної освіти в умовах дистанційного навчання у вищих навчальних закладах розглядається в наукових працях Р. Говарда, А. Кейя, В. Кухаренка, Р. Мейзона,

С. Ніппера, В. Олійника, О. Собаєвої, П. Стефаненка. Професійну підготовку вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання відображено в дослідженнях Д. Даніеля, Д. Кігана, Р. Мелтона, М. Мура, Б. Холмберга та ін.

Актуальність обраного напрямку дослідження зумовлюється необхідністю подолання *суперечностей* між: швидким розвитком глобального інформаційного простору та нерозробленістю сучасних дистанційних технологій у сфері надання освітніх послуг; нагальною потребою суспільства у використанні новітніх форм освіти та їх адаптації до сучасного рівня розвитку науково-педагогічної теорії та практики, що вимагає відповідної матеріально-технічної бази навчання; необхідністю використання зарубіжного педагогічного досвіду з метою вдосконалення процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови і відсутністю системних наукових досліджень у визначеному напрямі.

Об'єктивна потреба модернізації процесу підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання в Україні, недостатня теоретична і практична розробленість проблеми, необхідність розв'язання наявних суперечностей та чинний досвід вищих навчальних закладів Великої Британії зумовили вибір теми дослідження: **«Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано згідно з комплексним тематичним планом досліджень лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України з теми «Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старшої школи» (державний реєстраційний номер 0111U000164).

Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (протокол № 679 від 22. 11. 2010 р.) та узгоджено на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 21. 12. 2010 р.).

Метою дисертаційної роботи є здійснення цілісного наукового аналізу досвіду професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії та обґрунтування можливих шляхів його впровадження у вітчизняний освітньо-педагогічний простір.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні **завдання**:

1. Проаналізувати наукові здобутки вітчизняних учених, дослідників Великої Британії та інших європейських країн щодо професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання.

2. Визначити соціально-педагогічні умови організації системи дистанційної освіти у Великій Британії.

3. Розкрити зміст й організацію процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання в країні.

4. Узагальнити досвід професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії та розробити відповідну структурно-функціональну модель.

5. Окреслити та обґрунтувати можливості використання досвіду дистанційної підготовки майбутніх учителів іноземної мови Великої Британії в системі вищої педагогічної освіти України.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в університетах Великої Британії.

Предмет дослідження – зміст й організація процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії.

Теоретичну основу дослідження становлять: філософські концепції освіти та навчання (В. Андрущенко, Н. Бібік, Г. Васянович, С. Вітвицька, Б. Гершунський, О. Дубасенюк, А. Жуковський, І. Задорожна, І. Зязюн, Л. Калініна, В. Кремень, І. Самойлюкевич, О. Савченко, П. Саух та ін.); концепції теорії неперервної професійної освіти та освіти дорослих (С. Гончаренко, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.); концептуальні положення методології порівняльної педагогіки (Б. Вульфсон, О. Джуринський, Н. Лавриченко, С. Лісова, М. Лещенко, З. Малькова, Н. Ничкало, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська та ін.); концептуальні теорії дистанційної освіти (А. Андреев, О. Петерс, Є. Полат, Б. Робінсон, О. Сімсон, А. Хуторської, Б. Шуневич та ін.); дослідження з методології та теорії застосування компетентнісного підходу в процесі здобуття вищої педагогічної освіти (Л. Ананьєва, А. Бердичевський, О. Бігич, Г. Мельниченко, С. Ніколаєва, В. Пасинок, О. Пометун, В. Редько, С. Акер, Д. Карр, Дж. Річардс та ін.).

Методологічною основою дослідження є: закони діалектики, системний, культурологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований підходи до професійної підготовки вчителів іноземної мови як педагогічного явища; методологічні принципи єдності педагогічної теорії і практики, загального й особливого; ідеї демократизації, гуманізації, індивідуалізації, інформатизації, відкритості освітнього процесу; теорія неперервності освіти; теоретичні положення щодо особливостей підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання та обґрунтування можливостей використання ідей позитивного британського досвіду в українській педагогічній практиці.

Для розв'язання визначених завдань використано комплекс **методів: теоретичних** – системно-структурний (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення друкованих джерел із досліджуваної проблеми); історико-генетичний – для характеристики традицій формування дистанційної освіти у Великій Британії; порівняльно-зіставний – з метою аналізу моделі організації підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання в університетах Великої Британії та можливостей її реалізації у вищій

педагогічній освіті України; *емпіричних* – спостереження, бесіда, порівняння – з метою визначення потенціалу застосування дистанційної форми навчання в підготовці вчителів іноземної мови в Україні.

Наукове дослідження проводилося впродовж 2010 – 2015 років і охоплювало три етапи наукового пошуку.

На **першому** етапі (2010 – 2011 рр.) визначено мету і завдання роботи, здійснено теоретичний пошук з обраної проблематики, укладено бібліографію та проведено аналіз вітчизняної і зарубіжної педагогічної та психологічної літератури.

На **другому** етапі (2012 – 2013 рр.) опрацьовано джерельну базу, виявлено та проаналізовано нормативно-правові документи Великої Британії та України в галузі дистанційної освіти та підготовки вчителів іноземної мови, а також підручники й посібники, монографії, наукові публікації в періодичній пресі, матеріали мережі Інтернет.

На **третьому** етапі (2014 – 2015 рр.) завершено теоретичне осмислення напрацьованого матеріалу, здійснено його систематизацію та узагальнення в контексті сучасних філософських і психолого-педагогічних концепцій, сформульовано висновки й узагальнення, завершено літературне оформлення тексту. Основні результати дослідження опубліковано в наукових статтях, висвітлено на науково-практичних конференціях.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягають в тому, що:

- *вперше* здійснено комплексне дослідження змісту професійної підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії, визначено соціально-педагогічні умови її організації; висвітлено зміст й організаційно-педагогічне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у британській системі дистанційного навчання; узагальнено досвід та розроблено модель професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії; обґрунтовано рекомендації щодо реалізації перспективних шляхів розвитку вітчизняної дистанційної педагогічної освіти з метою наближення її до європейських і світових стандартів;
- *удосконалено* понятійно-категоріальний апарат і методологію порівняльно-педагогічного дослідження, уточнено сутність дефініцій «професійна діяльність», «педагогічна діяльність», «професійна компетентність учителя», «професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови», «професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови», «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання»;
- *подальшого розвитку* набули шляхи адаптації досвіду зарубіжних і вітчизняних науковців щодо обґрунтування змісту, принципів, технологій, програмно-методичного, організаційно-педагогічного забезпечення

дистанційного навчання у вищих навчальних закладах Великої Британії в процесі професійної підготовки вчителів іноземної мови в Україні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що його основні висновки та положення можуть бути використані в навчально-виховному процесі під час засвоєння курсів із теорії та історії педагогіки, порівняльної педагогіки та інших професійно-педагогічних дисциплін, пов'язаних з організацією дистанційного навчання у вищих педагогічних навчальних закладах, у післядипломній педагогічній освіті вчителів іноземної мови. Провідні поняття та джерельна база дисертації можуть слугувати науковим підґрунтям для аспірантів, здобувачів, викладачів під час подальшого дослідження зарубіжного педагогічного досвіду та підготовці відповідного навчально-методичного супроводу.

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Київського національного лінгвістичного університету (довідка № 601/03 від 18. 03. 2014 р.), Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (довідка № 108-115-741/42 від 27. 03. 2014 р.), Луганського національного університету імені Т. Шевченка (довідка № 1/1212 від 25. 03. 2014 р.), Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 182 від 18. 03. 2014 р.), Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 182 від 18. 03. 2014 р.), Сумського державного педагогічного університету довідка (№ 600 від 04. 04. 2014 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка (довідка № 182 від 18. 03. 2014 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати наукового дослідження було висвітлено у виступах і доповідях на звітних науково-практичних конференціях Інституту педагогіки НАПН України (Київ, 2010–2012), на *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Сучасні напрями викладання гуманітарних дисциплін у середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія» (Горлівка, 2011–2013), «Інноваційна освітня діяльність: регіональні аспекти» (Біла Церква, 2011), «Методи вдосконалення фундаментальної освіти в школах та ВНЗ» (Севастополь, 2011), «Право і держава в умовах глобалізації та регіоналізації» (Ірпінь, 2011), «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах» (Львів, 2012), «Стратегія качества в промышленности и образовании» (Варна, Болгарія, 2013), «Міжнародне співробітництво в освіті в умовах глобалізації» (Алушта, 2013); на *міжвузівському круглому столі* «Проблеми розвитку міжкультурних систем у контексті глобалізаційних процесів» (Ірпінь, 2010); на методологічному семінарі «Інформаційно-комунікаційні технології навчання: стратегія розвитку і досвід упровадження» (Київ, 2011).

Публікації. За результатами дисертації опубліковано 19 одноосібних наукових праць, зокрема, п'ять статей у провідних наукових фахових виданнях України, дві статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях, 12 матеріалів конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків на 20 сторінках, списку використаної літератури (224 найменування, з яких 88 іноземною мовою). Основний зміст дисертації викладено на 236 сторінках (основна частина – 190 сторінок). Робота містить 12 таблиць, 16 рисунків, 12 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретичні та методологічні основи, методи дослідження; сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення; наведено відомості про впровадження та апробацію результатів дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні засади дослідження» – представлено результати теоретичного аналізу проблеми підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання як предмета педагогічного дослідження; охарактеризовано соціально-педагогічні умови організації системи дистанційної освіти у Великій Британії.

На основі теоретичного аналізу проблеми охарактеризовано структуру професійної компетентності вчителя, що складається з п'яти компонентів: ціннісного, методологічного, психолого-педагогічного, комунікативного, управлінського. Кожен з них характеризується трьома складниками, а саме: когнітивним, операційно-технологічним, особистісним. Доведено, що формування відповідної компетентності відбувається в різних формах, що передбачає застосування інноваційних методів в організаційно особливому освітньому середовищі.

У результаті здійсненого понятійно-категоріального аналізу *професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання* розглядається як цілеспрямований, планомірний і організований процес, що відбувається на відстані, за індивідуальним графіком взаємодії студентів з викладачами шляхом використання педагогічних, інформаційно-комунікаційних технологій та дидактичних засобів навчання, метою якого є формування професійної компетентності майбутніх фахівців, здатних організувати навчання учнів іншомовного міжкультурного спілкування.

У межах дослідження виокремлено й охарактеризовано соціально-педагогічні умови функціонування системи дистанційної освіти Великої Британії, а саме: *зовнішні* (зміна державної політики, оновлення стратегічної і тактичної мети та завдань дистанційної освіти, визначення пріоритетних

властивостей досліджуваної системи, наявність відповідних механізмів управління та традицій у Великій Британії); *внутрішні* (розмаїття моделей організації та управління системою дистанційної освіти у ВНЗ країни, кадрове забезпечення навчального процесу, раціональне визначення змісту дистанційної освіти та способів її реалізації).

За результатами аналізу джерельної бази та соціальних передумов розвитку дистанційного навчання у Великій Британії доведено, що визначальним у цьому процесі була зміна державної політики в Об'єднаному Королівстві та інших європейських країнах, яка забезпечила ефективність дистанційної підготовки компетентного вчителя.

У **другому розділі** – «Процес професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії» – розглянуто зміст й організаційно-педагогічне забезпечення досліджуваного процесу; розроблено відповідну структурно-функціональну модель.

З'ясовано, що зміст підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання Великої Британії визначається наявністю нормативно-правового, навчально-методичного й технологічного забезпечення, оцінювання проміжних і прикінцевих результатів.

Проаналізовано нормативно-правову базу підготовки вчителів іноземної мови в країні, зокрема, в системі дистанційного навчання, яка представлена в «Стандартах вступу в педагогічну діяльність» та регіональних професійних стандартах.

Визначено та охарактеризовано складові навчально-методичного забезпечення, до яких віднесено: навчальні плани, програми, навчальні матеріали та методичні вказівки, які забезпечують ефективність процесу навчання. Навчальні програми окреслюють зміст і обсяг знань, умінь і навичок з навчального предмета. Їх сукупність утворює загальну інтегровану програму дистанційного курсу базової підготовки вчителів іноземної мови у Великій Британії (ІТТС – Initial Teacher Training Course), який містить: цикл психолого-педагогічних дисциплін (педагогіку, історію та психологію освіти, теорію навчальної діяльності, методику викладання іноземної мови, сучасні освітні технології, організацію навчального процесу, психолого-педагогічні спецкурси); спеціальну предметну підготовку (сучасні лінгвістичні науки, іноземні мови (німецьку, французьку, іспанську), стилістику, порівняльну типологію) та педагогічну практику.

Виявлено наявність забезпечення кожного студента необхідним пакетом навчальних матеріалів, який включає: програму навчання, пояснювальну записку, підручники та робочі зошити, таблиці, ілюстрації, схеми, аудіо- та відеозаписи, комп'ютерно-програмне забезпечення, розклад телепрограм, радіопередач, занять та термінів виконання домашніх завдань, консультацій, іспитів, підготовки та захисту портфоліо тощо.

Доведено, що особливістю підготовки вчителів іноземної мови на відстані у Великій Британії є застосування відповідних технологій навчання: педагогічних та інформаційно-комунікаційних. Зазначене сприяє застосуванню системи дидактичних методів, прийомів, засобів організації пізнавальної діяльності студентів з урахуванням особливостей дистанційного навчання, що спрямоване на виховання, професійний розвиток особистості та досягнення очікуваного результату – формування професійної компетентності вчителя іноземної мови. Охарактеризовано педагогічні технології (самоосвітньої діяльності, кредитно-модульна та проектна) та їх значущість у процесі дистанційного навчання.

Зазначено, що інформаційно-комунікаційні технології навчання як система взаємодії між суб'єктами навчання реалізується через створення, накопичення, зберігання та доступ до веб-ресурсів (електронних ресурсів) в межах навчальної програми (дисципліни), а також організацію та супровід навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів телекомунікаційного зв'язку, у тому числі, мережі Інтернет. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в умовах дистанційного навчання неможливе без використання відповідних ресурсів.

З'ясовано, що моніторинг набутих умінь і навичок здійснюється через самостійне оцінювання студентами своїх досягнень у формі поточного та підсумкового контролю. На курсі дистанційної підготовки вчителів іноземної мови не існує офіційних іспитів. Наприкінці кожного рівня студент готує портфоліо та захищає його.

Окреслено роль організаційно-педагогічного забезпечення, яке охоплює: кредитно-модульну структуру здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр та вчитель іноземної мови; структуру базової підготовки вчителів іноземної мови за напрямками й рівнями; шляхи отримання сертифіката про закінчення післядипломної програми навчання, що дає право на викладання (PGCE – post-graduate certificate in education); педагогічну практику; форми організації навчання.

Обґрунтовано специфіку системи навчального навантаження студентів, яка передбачає накопичення кредитних балів (залікових одиниць). Кредит вимірює робоче навантаження студента для успішного опанування навчальною програмою. Один кредит визначається 10 годинами навчання. Кредити зараховуються після успішного завершення курсу.

Розглянуто шляхи здобуття студентами освітньо-кваліфікаційного рівня вчителя іноземної мови (QTS – Qualified Teacher Status). Для цього необхідно отримати ступінь бакалавра за фахом «Сучасні іноземні мови», що передбачає: вивчення двох іноземних мов на вибір (французької, німецької, іспанської, італійської китайської, уельської), або однієї іноземної мови та англійської; оволодіння курсом базової підготовки учителів іноземної мови, після

завершення якого отримується відповідний сертифікат. Він складається з шести напрямів по три модулі (по одному модулю на кожному рівні). Здобуття цього сертифіката після реєстрації студента на курсах базової підготовки вчителів іноземних мов розпочинається з проведення протягом чотирьох місяців діагностичної процедури «Needs Analysis», залежно від чого визначається початковий рівень навчання майбутнього вчителя іноземної мови, а також зміст та темп проходження повного курсу.

Виявлено, що невід'ємну частину фахової підготовки вчителя іноземних мов у Великій Британії в системі дистанційного навчання становить педагогічна практика, яка проходить в школах-партнерах (від двох до десяти тижнів наприкінці кожного рівня навчання). З'ясовано, що педагогічна практика визнається певним критерієм моніторингу та діагностування процесу формування професійної компетентності вчителя іноземної мови.

У процесі дослідження охарактеризовано форми організації навчального процесу, які посідають особливе місце в професійній підготовці вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання. До них належать: аудиторні практичні заняття (Day schools); навчання у літній школі (Summer school); різні види тьюторіалів (tutorials) та взаємодія суб'єктів навчання шляхом застосування телеконференцій, чатів, вебінарів, тематичних форумів, блогів.

У результаті здійсненого дослідження розроблено та охарактеризовано структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії, яка містить цільовий, змістовий, організаційно-педагогічний та результативний компоненти (рис.1), взаємозв'язок між якими забезпечує задоволення соціального запиту щодо відповідного рівня сформованості професійної компетентності майбутніх учителів.

У **третьому розділі** – «Перспективи реалізації досвіду дистанційної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у Великій Британії в системі вищої освіти України» – представлено результати порівняльного аналізу застосування дистанційної освіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Україні та Великій Британії; окреслено можливості впровадження зарубіжного досвіду у вітчизняну систему вищої освіти.

З'ясовано, що на сьогодні в Україні підготовка вчителів іноземної мови здійснюється у 24 класичних, 25 педагогічних, гуманітарних і гуманітарно-педагогічних, технічному університетах, двох академіях та чотирьох інститутах і майже не пов'язана з дистанційною формою навчання. Вищі навчальні заклади України використовують різні форми навчання (денну, заочну, екстернатну та вечірню).

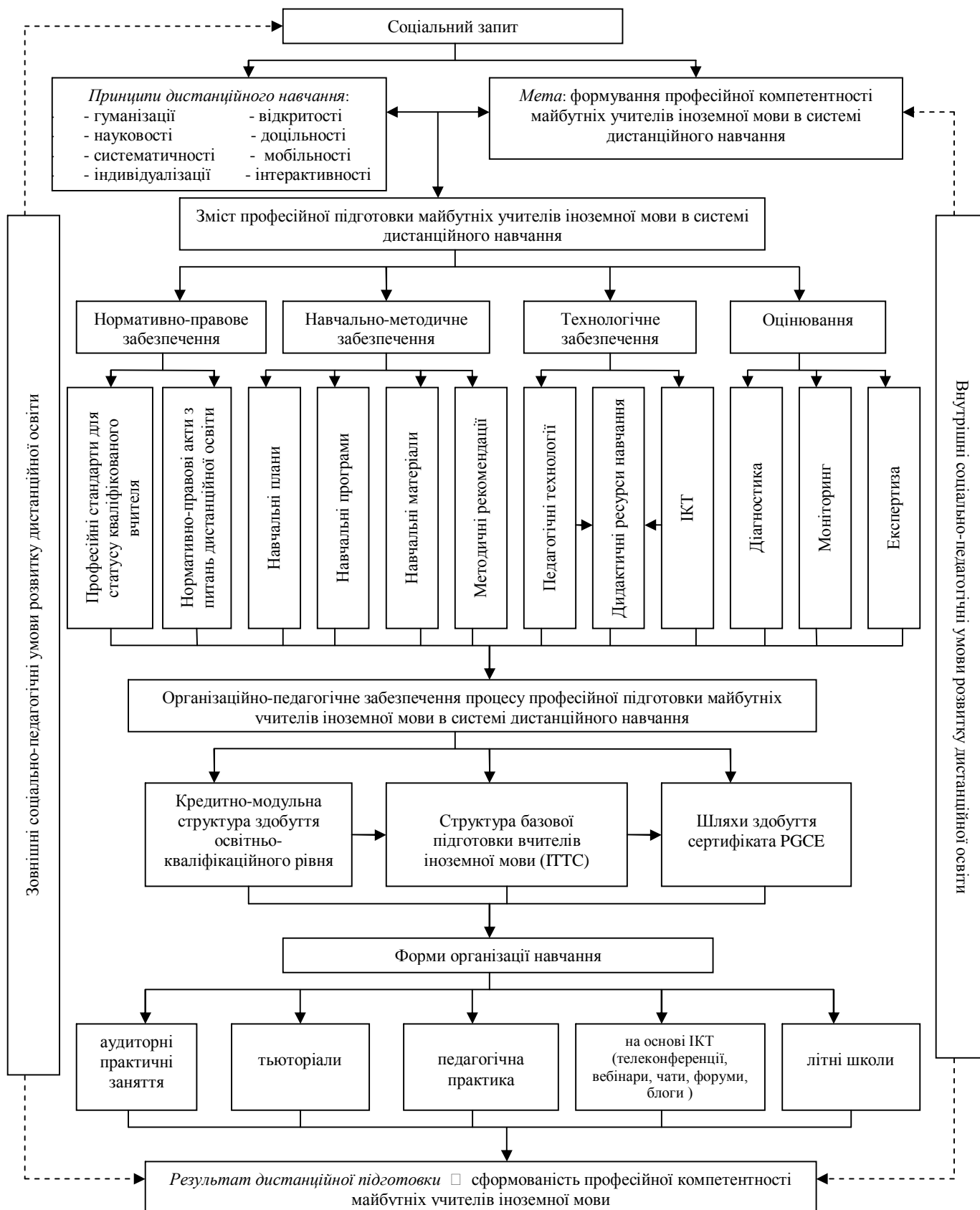

Рис. 1. Структурно-функціональна модель професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії

Проте жоден з них не забезпечує підготовку вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання. Спостерігається лише впровадження окремих його технологій в очну, заочну і екстернатну форми навчання. Зазначене засвідчує відсутність завершеної і цілісної системи підготовки відповідних фахівців у визначеному напрямі, що зумовлює необхідність упровадження зарубіжного досвіду, зокрема Великої Британії, в умовах функціонування та розвитку системи вищої освіти в Україні.

На підставі проведеного аналізу окреслено можливості ефективної реалізації досвіду організації дистанційного навчання. З'ясовано про необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення дистанційної освіти в Україні, яке сприяло б прискоренню її імплементації, раціональній організації та функціонуванню. Доведено про доцільність виявлення та оцінювання реальної ситуації на регіональному та місцевому рівнях щодо потреб населення в дистанційному навчанні, зокрема, у підготовці вчителів іноземної мови. Обґрунтовано: необхідність визначення джерел фінансування, системи витрат коштів, механізмів оподаткування, тарифів і оплати послуг телекомунікаційних мереж тощо; запровадження диференційованої системи фінансування дистанційної освіти.

Виявлено, що існує нагальна потреба в розробленні державної програми подальшого розвитку дистанційного навчання іноземних мов, науково обґрунтованій системі вимог до змісту, методів і засобів дистанційної освіти, механізмів контролю її якості. Окреслено значущість створення пілотних проектів з підготовки вчителів іноземної мови, що має передбачати здобуття повної педагогічної освіти та спеціальної мовної підготовки як її складової. Доведено важливість створення на базі ВНЗ регіональних центрів перепідготовки, спрямованих на здобуття професорсько-викладацьким складом знань про сучасні способи організації дистанційного навчання та їх реалізацію в процесі підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови.

Обґрунтовано думку про доцільність упровадження сучасних освітніх компетентнісних парадигм організації та змісту навчально-методичної діяльності педагогів із застосуванням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій. З'ясовано про необхідність стимулювання досліджень в галузі підготовки вчителів іноземної мови та сприяння поширенню й упровадженню їх результатів у практику організації дистанційного навчання студентів.

Доведено, що ефективність упровадження досвіду Великої Британії щодо дистанційної підготовки вчителів іноземної мови в Україні передбачає проведення широкомасштабної рекламно-пропагандистської кампанії з метою роз'яснення можливостей і переваг дистанційної освіти та організацію систематичного впливу на потенційних споживачів освітніх послуг через систему дистанційного навчання. Зазначене потребує оперативного

використання британського досвіду до умов України та експорту дистанційних освітніх послуг.

На основі узагальнення результатів наукового дослідження сформульовано такі **висновки**:

1. У результаті аналізу наукових здобутків вітчизняних учених, дослідників Великої Британії та інших європейських країн щодо професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання уточнено зміст основних понять дослідження, а саме: «професійна діяльність», «педагогічна діяльність», «професійна компетентність учителя», «професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови», «професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови», «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання». Встановлено, що професійна компетентність учителя іноземної мови є сукупністю загальнопедагогічних, загальнокультурних та іншомовних комунікативних компетентностей фахівця, спроможного аксіологічно, педагогічно, психологічно, методично організувати свою професійну діяльність, спрямовану на навчання учнів міжкультурного спілкування іноземною мовою.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії – це цілеспрямований, планомірний і організований процес, що відбувається на відстані, за індивідуальним графіком взаємодії студентів з викладачами шляхом використання педагогічних, інформаційно-комунікаційних технологій та дидактичних засобів навчання, метою якого є формування професійної компетентності майбутніх фахівців, здатних організувати навчання учнів іншомовного міжкультурного спілкування.

2. Визначено соціально-педагогічні умови організації системи дистанційної освіти у Великій Британії, які є синтезом трансформованих у педагогічне середовище політичних, економічних і соціальних процесів, впливають на функціонування ВНЗ країни. До зовнішніх соціально-педагогічних умов віднесено: зміну державної політики; оновлення стратегічної і тактичної мети та завдань дистанційної освіти; визначення її пріоритетних властивостей, особливостей управління та освітньої традиції дистанційного навчання.

Внутрішні умови тлумачаться як такі, що трансформовані в конкретне освітнє середовище дистанційного навчання та передбачають: розмаїття моделей організації системи дистанційної освіти у ВНЗ Великої Британії, наявність механізмів кадрового забезпечення дистанційного навчання та врахування особливостей відповідної системи управління цим процесом у ВНЗ; раціональне визначення змісту дистанційної освіти та способів його реалізації. Визначено характеристики дистанційного навчання: відкритість і доступність;

модульність системи навчання; гнучкість, високий рівень підтримки та допомоги; застосування системи накопичення кредитів тощо.

3. Охарактеризовано зміст й організаційно-педагогічне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії, що здійснюється у 60-ти ВНЗ. Проте лише Відкритий університет пропонує дистанційну форму здобуття освітньої кваліфікації вчителя французької, німецької та іспанської мов.

З'ясовано, що процес підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у ВНЗ Великої Британії передбачає відповідний зміст, що забезпечується наявністю нормативно-правової бази, навчально-методичного, технологічного забезпечення та оцінювання. Загальнодержавні та регіональні професійні стандарти визначають основні результати такої підготовки і містять три блоки: професійні знання, вміння, професійні якості або цінності. Курс базової підготовки вчителів іноземної мови включає: цикл психолого-педагогічних дисциплін, спеціально-предметну підготовку та педагогічну практику. Студенти забезпечуються пакетом навчальних матеріалів.

Доведено, що процес професійної підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії реалізується через взаємопов'язаний комплекс педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), до яких віднесено: організацію самоосвітньої діяльності, кредитно-модульне навчання та проекти. ІКТ в умовах дистанційного навчання реалізується шляхом використання певних ресурсів: телефонних мереж, Інтернету, засобів електронного зв'язку, он-лайн взаємодії між суб'єктами навчання, мультимедіа, електронних носіїв інформації, електронних підручників тощо.

До основних форм організації навчального процесу віднесено: аудиторні практичні заняття, навчання у літній школі, різні види тьюторіалів, навчання на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Педагогічна практика є своєрідним критерієм моніторингу та діагностування формування професійної компетентності вчителя іноземної мови в системі дистанційного навчання. Зміст й організаційно-педагогічне забезпечення процесу підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційної освіти у Великій Британії спрямовані на очікуваний результат – формування професійної компетентності.

4. У результаті узагальнення досвіду професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії розроблено відповідну структурно-функціональну модель, яка включає в себе цільовий, змістовий, організаційно-педагогічний та результативний компоненти, що створюють єдину педагогічну систему, спрямовану на формування професійної компетентності вчителів іноземної мови. З'ясовано, що в регіональних Стандартах вступу в педагогічну діяльність, затверджених урядом

Великої Британії, викладено загальні вимоги до підготовки вчителів іноземної мови щодо змісту професійних знань, умінь, якостей або цінностей. До професійних якостей або цінностей віднесено: усвідомлення своїх професійних обов'язків, нормативних вимог, засад організації робочого місця та практики, комунікативність, прагнення до власного професійного зростання. Професійні знання мають характеризуватися глибиною, міцністю набутої професійної інформації, в тому числі основ ІКТ. До професійних умінь стандарти відносять: планування, організацію навчання, застосування механізмів оцінювання, моніторингу та забезпечення зворотного зв'язку, рефлексії, створення сприятливого, ефективного навчального середовища; реалізації групової роботи і співробітництва.

5. Окреслено можливі шляхи впровадження моделі дистанційного навчання майбутніх учителів іноземної мови Великої Британії в систему вищої освіти України. Реалізація запропонованих шляхів передбачає низку напрямів подальшої роботи: 1) нормативно-правовий: удосконалення нормативно-правового забезпечення; 2) фінансово-економічний: визначення джерел фінансування, порядку витрат коштів, механізмів оподаткування, запровадження диференційованої системи фінансування тощо; 3) організаційний та матеріально-технічний: створення відповідного державного органу, який би керував дистанційною освітою у структурі МОН України та спеціальних відділів дистанційного навчання при відповідних науково-дослідних інститутах НАПН України, у вищих навчальних закладах України; розробка пакетів прикладних програм для дистанційної підготовки вчителів іноземної мови; забезпечення ВНЗ та центрів дистанційного навчання необхідним обладнанням та технікою тощо; 4) психолого-педагогічний: стимулювання відповідних досліджень у галузі підготовки вчителів іноземної мови та сприяння поширенню та впровадженню їх результатів у практику організації дистанційного навчання студентів. Обґрунтовано думку, що комплексна реалізація зазначених напрямів має сприяти поступовому запровадженню дистанційного навчання у вітчизняну систему підготовки вчителів іноземної мови.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, зокрема, подальшого вивчення потребують такі аспекти, як: зміст підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у вітчизняних педагогічних ВНЗ; перспективи розвитку дистанційного навчання в системі післядипломної педагогічної освіти; шляхи реалізації організаційно-педагогічного, навчально-методичного та технологічного забезпечення навчального процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гарбуза Т. В. Використання інформаційних технологій у дистанційному навчанні іншомовного спілкування в університетах Великої Британії [Електронний ресурс] / Т. В. Гарбуза // Народна освіта № 2 (14). – 2011. – Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/14/statti/garbuza.htm
2. Гарбуза Т. В. Основні функції тьютора у процесі дистанційного навчання іноземної мови студентів вищих навчальних закладів Великої Британії / Т. В. Гарбуза // Рідна школа № 3 (975). – 2011. – С. 69–72.
3. Гарбуза Т. В. Організаційне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у Відкритому університеті Великобританії / Т. В. Гарбуза // Вісник післядипломної освіти № 9 (22). – 2013. – С. 34–44.
4. Гарбуза Т. В. Трансформація досвіду дистанційної підготовки вчителів іноземної мови у Великій Британії в систему вищої освіти України / Т. В. Гарбуза // Проблеми сучасної педагогічної освіти № 41, Ч. IV. – 2013. – С. 229–236.
5. Гарбуза Т. В. Досвід Великої Британії щодо програмно-методичного забезпечення дистанційної підготовки майбутніх учителів іноземної мови / Т. В. Гарбуза // Порівняльно-педагогічні студії № 4 (18). – 2013. – С. 161–168.
6. Гарбуза Т. В. Особенности профессиональной подготовки учителей иностранного языка по дистанционной форме обучения в Великобритании / Т. В. Гарбуза // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики № 5–6. – Москва, 2013. – С. 58–61.
7. Гарбуза Т. В. Организация профессиональной подготовки учителей иностранного языка в Открытом университете Великобритании / Т. В. Гарбуза // Вестник Актыбинского государственного педагогического института № 1: – Актыбинск, 2013. – С. 35–42.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Гарбуза Т. В. Інформаційні технології як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції у системі дистанційної освіти Великої Британії / Т. В. Гарбуза // Інноваційна освітня діяльність: регіональні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 15 квіт. 2011р., м. Біла Церква. – Біла Церква: КОПОПК, 2011. – С. 185–186.

9. Гарбуза Т. В. Професійний рівень тьютора з навчання іноземних мов як головна умова розвитку дистанційного навчання у Великій Британії / Т. В. Гарбуза // Сучасні напрями викладання гуманітарних дисциплін у середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія: матеріали Міжнародної наукової конференції, 15–16 квіт. 2011 р., Горлівка. – Горлівка: видавництво ГДПШМ, 2011. – Ч. 1. – С. 261–266.
10. Гарбуза Т. В. Поняття “дистанційна освіта” та її основні риси в педагогічній теорії та практиці / Т. В. Гарбуза // Методи вдосконалення фундаментальної освіти в школах та ВНЗ: матеріали XVI Міжнародної науково-методичної конференції, 19 – 23 вересня 2011р., м. Севастополь. – Севастополь: видавництво СевНТУ, 2011. – С. 42–45.
11. Гарбуза Т. В. До питання професійної підготовки майбутніх фахівців / Т. В. Гарбуза // Право і держава в умовах глобалізації та регіоналізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 14 жовтня 2011 року / Державна податкова служба України, Національний університет ДПС України, 2011. – С. 607–609.
12. Гарбуза Т. В. Принципи формування змісту професійного іншомовного спілкування / Т. В. Гарбуза // Формування професійної компетентності фахівців: національний та європейський вимір: матеріали Міжвузівського круглого столу, 01 грудня 2011 р. м. Ірпінь. – Ірпінь, 2011. – С. 28–31.
13. Гарбуза Т. В. Дистанційне навчання іноземних мов у Відкритому університеті Об’єднаного Королівства Великої Британії / Т. В. Гарбуза // Сучасні напрями викладання гуманітарних дисциплін у середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія: матеріали II Міжнародної наукової конференції, 19-20 квіт. 2012 р., Горлівка. – Горлівка: видавництво ГДПШМ, 2012. – С. 159–160.
14. Гарбуза Т. В. Організація дистанційної форми підготовки вчителів іноземної мови у Великій Британії / Т. В. Гарбуза // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 19 – 21 квітня 2012р., м. Львів. – Львів: ЛДУ БЖД, 2012. – С. 42.
15. Гарбуза Т. В. Використання дидактичних засобів дистанційного навчання при підготовці вчителів іноземних мов у Великій Британії / Т. В. Гарбуза // Сучасні напрями викладання гуманітарних дисциплін у середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія: матеріали III Міжнародної наукової конференції, 23–24 квіт. 2013 р., Горлівка. – Горлівка: видавництво ГПМ ДВНЗ «ДДПУ», 2013. – Ч. 2. – С. 61–64.
16. Гарбуза Т. В. Інформаційні технології як засіб формування професійної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційної освіти Великої Британії / Т. В. Гарбуза // Стратегія качества в промышленности и образовании: матеріали IX Міжнародної конференції,

31 травня – 7 червня 2013 р., Варна, Болгарія. – Дніпропетровськ-Варна, 2013. – Т. 1. – С. 187–189.

17. Гарбуза Т. В. Опыт Великобритании относительно программно-методического обеспечения дистанционной подготовки будущих учителей иностранного языка / Т. В. Гарбуза // Международное сотрудничество в образовании в условиях глобализации: материалы II Международной научно-практической конференции, 19–22 сентября 2013 г., Алушта. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2013. – Ч. 1. – С. 70–80.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18. Гарбуза Т. В. Професійний рівень тьютора з навчання іноземних мов як головна умова розвитку дистанційного навчання у Великій Британії / Т. В. Гарбуза // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2010 рік: наукове видання. – К.: Інститут педагогіки, 2011. – С. 40 – 44.
19. Гарбуза Т. В. Організаційне забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови за дистанційною формою навчання у Великій Британії / Т. В. Гарбуза // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2012 рік: наукове видання. – К.: Інститут педагогіки, 2013. – С. 192–193.

АНОТАЦІЇ

Гарбуза Т. В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2015.

Дисертація присвячується проблемі професійної підготовки вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання у Великій Британії. Проаналізовано наукові здобутки британських учених щодо професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання та уточнено зміст основних понять дослідження. Визначено та охарактеризовано соціально-педагогічні умови організації системи дистанційної освіти у Великій Британії, які впливають на функціонування цієї системи.

У роботі розглянуто зміст і структуру процесу дистанційної підготовки вчителів іноземної мови, розроблено та охарактеризовано відповідну модель. Обґрунтовано можливі шляхи впровадження моделі дистанційного навчання майбутніх учителів іноземної мови Великої Британії в систему вищої освіти України та окреслено низку напрямів подальшої роботи.

Ключові слова: система дистанційного навчання, професійна підготовка, вчитель іноземної мови, зміст навчання, тьютор, Велика Британія.

Гарбуза Т. В. Профессиональная подготовка будущих учителей иностранного языка в системе дистанционного обучения университетов Великобритании. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франка, Житомир, 2015.

Диссертация посвящена проблеме профессиональной подготовки учителей иностранного языка в системе дистанционного образования в Великобритании. Проанализированы научные достижения британских ученых в контексте исследуемой проблемы. Определены и охарактеризованы социально-педагогические условия организации системы дистанционного образования в Великобритании, которые влияют на функционирование этой системы.

В работе рассмотрены содержание и структура процесса дистанционной подготовки учителей иностранного языка в Великобритании, разработана и охарактеризована соответствующая структурно-функциональная модель, обоснованы возможности её внедрения в систему высшего образования Украины с целью использования прогрессивного опыта в организации дистанционного обучения в педагогических вузах.

Ключевые слова: система дистанционного обучения, профессиональная подготовка, учитель иностранного языка, содержание обучения, тьютор, Великобритания.

Garbuza T.V. The professional training of future foreign language teachers in the system of distance education of Great Britain's universities. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Pedagogical sciences in specialty 13.00.04. – Theory and Methodology of Professional Education. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2015.

The dissertation research is devoted to the professional training of foreign language teachers in distance education system of Great Britain. Actuality of the thesis is caused by new understanding of a person, a new level of development of a society, the vital necessity of society in introduction of new forms of receipt of

education, granting by everyone who wants to get educational services on the basis of the information technologies use. Education is one of the important areas of functioning of society, from which its development largely depends. The current state of Ukraine is characterized by its desire to integrate into the European Community in the economic, political, and in the educational aspects. This requires a restructuring of the system of education as a priority area for the formation of a citizen of a new society, the modernization of the content of education and training through the use of scientific approaches, implementation of new technologies. Theoretical researches and practical experience of professional distance training of foreign language teachers at universities of UK are generalized.

Scientific achievements of national scientists, researchers of Great Britain and other European countries concerning the foreign language teachers' training in distance learning system were analyzed that made it possible to clarify the basic concepts content of the thesis. Such terms as "professional activity", "teaching", "the professional competence of teachers", "the professional competence of the foreign language teachers", "professional training of foreign language teachers", "distance education" and "distance learning" are summarized and clarified. The key term of the dissertation research "training of foreign language teachers in the system of distance education" and the criteria of its effectiveness are defined.

On the basis of the review of major national and international documents as well as scientific literature socio-pedagogical conditions of organization of the distance education system in Great Britain are defined. They are external and internal. The organization of distance education as theoretical scientific and practical-educational phenomenon is analyzed; basic distance education technologies are defined; the main forms of the organization of distance education in the UK such as the centers of distance education, contract-based educational establishments, consortia and virtual universities are introduced. On the basis of scientific analysis the main features and principles of this form of education are specified.

Thesis describes the structure of educational process; efficiency of its organizational maintenance is considered. The author describes components of getting of the qualified foreign language teacher status process in Great Britain such as: content, organizational-pedagogical and technological backgrounds of the foreign language teachers' training in the system of distance education in Britain. The dissertation reveals the basic functions and tasks of foreign languages tutor in British higher educational establishments, his professional qualities.

As a result of generalization of the experience of professional training of future foreign language teachers in the system of distance education in Great Britain the appropriate structural-functional model is developed and characterized. It is defined that this model includes such structural components as: targeted, content, organizational and pedagogical and resultative. Development and formation of distance education in Ukraine is tracked. The current state of the higher pedagogical

education in Ukraine is characterized. The content of teacher training in Ukraine and Great Britain is compared. Possible ways of implementation of the British model of foreign language teachers training on distance education in higher pedagogical education in Ukraine are certain. In further researches working out of new models of distance teachers training, in particular foreign language is possible.

Key words: system of distance education, professional training, foreign language teacher, content of education, Great Britain, tutor.